

**Helsesenter for
papirløse migranter**

 Røde Kors Bergen

- et samarbeid mellom Kirkens Bymisjon i Bergen og Røde Kors, Bergen

Årsmelding 2021

Med støtte fra:

**BERGEN
KOMMUNE**

**Vestland
fylkeskommune**

Innhold

Sammendrag.....	3
1. OPPDRAGET	4
Historikk.....	4
Verdier og prinsipper.....	4
Målgruppe.....	4

Helsetilbudet	4
Målsettinger for 2021	5
2. STATISTIKK OG DOKUMENTASJON	5
Dokumentasjon og journalføring	5
Antall pasienter pr år	5
Helsetilbud, åpningstid og statistikk.....	6
Kommunale helsetilbud til papirløse og statistikk.....	6
Helsesenteret for papirløse migranternes helsetilbud og statistikk.....	7
Helsebehov	7
Kjønn/Alder	9
Nasjonalitet	9
Oppholdsstatus.....	10
Hjelp med fakturaer.....	10
Henvisninger til spesialisthelsetjeneste	11
Helsehjelp til papirløse i Vestland fylkeskommune	11
Frivillighet.....	11
3. PROSJEKTER i 2020.....	12
4.HELSEBEHOV; BEKYMRINGER	13
5.SAMARBEID, KOMMUNIKASJON OG SYNLIGGJØRING.....	14
Samarbeid	14
Rettighetsarbeid.....	14
Møter	14
Klage- og fakturasaker	15
Synliggjøring og kommunikasjon.....	15
Forskning	16
6. ERFARINGER OG VEIEN VIDERE	17
Primærhelsetjeneste	17
Papirløse som bor i små kommuner i Vestland fylke	17
Barn og gravides rettigheter	17
Papirløses rettigheter til spesialisthelsetjeneste.	17
Tannhelse	17
Fremme rettigheter	18
7. AVSLUTTENDE KOMMENTARER.....	18

Sammendrag

Vi har i år mer enn før, erfart hvor sårbart i det er å drive et helsetilbud basert på frivillige. Det har vært en utfordrende tid å være helsearbeider i, og vi ser at flere dessverre ikke har kunnet kombinere frivillig arbeid med deres daglige arbeid. Normalt har vi 8 leger i turnus på Helsesenteret, ved slutten av året har vi 5. Bergen kommune har avlastet godt med en legestilling i 20% finansiert av midler fra IMDI. Psykologer og fysioterapeut på SEMI har hatt papirløse til behandling. Tre ansatte driftet Helsesenteret i 1.1 årsverk til sammen; én tiltaksleder, en sykepleier og en frivilligkoordinator. I tillegg har IMDI –midler finansiert en 15% stilling som har jobbet med smittevernsinfo og tilrettelegging av vaksiner for våre pasinetgrupper. Til sammen har vi 86 frivillige lagt ned ca. 1270 frivilligtimer, dvs 0,75 årsverk, 50 av dem er helsepersonell, 10 miljøkontakter og 26 tolker. Med disse ressursene har vi i stor grad gjennomført planlagte helseaktiviteter til tross for pandemi. Imidlertid har det vært noe reduksjon i antall tilbudte åpningsdager for kvinnehelse med fokus på seksuell helse, grunnet stopp i bevilgning fra Helsedirektoratet, samt at frivillige gynekologer har vært opptatt med andre oppdrag. Tilgang til fysioterapeuter har vært begrenset fordi frivillige fysioterapeuter har vært i permisjon i hele pandemien. Den kommunale 20% legestillingen utgår ved slutten av året.

En omtrentlig oversikt viser at 150 enkeltpersoner har fått helsehjelp på Helsesenteret i år. Det er ca. 42 nye pasienter som er kommet til konsultasjoner i år. 269 helsekonsultasjoner er utført av frivillige via Helsesenteret. Kommunal lege og SEMI ansatte har til sammen hatt 244 konsultasjoner med papirløse. Totalt er det utført 513 konsultasjoner.

Ved Helsesenteret er samtlige pasienter blitt informert om smittevern og vaksiner. Pasienter har fått skriftlig informasjon på aktuelle språk, samt muntlig informasjon fra miljøkontakter og helsepersonell, både på venterommet og under konsultasjon. Ansatte har samarbeidet med Smittevernkontoret i Bergen kommune om vaksiner av målgruppen. Antall pasienter henvist til Smittevernkontoret for koronavaksine er 48 totalt.

I forbindelse med at Arna mottak utenfor Bergen ble lagt ned 31.12. 21, har vi hatt større fokus på helsehjelp til papirløse i Vestland fylkeskommune. I samtaler med mottakene på Stord og i Florø har vi lært at det bor 88 papirløse på mottaket i Florø og 30 på Stord. Tilgang til helsehjelp for papirløse er svært begrenset der, og tilbud innen psykisk helse og tannhelse er nærmest ikke-eksisterende. På bakgrunn av dette har vi hatt møter med ansatte i Avd. Kultur, idrett og inkludering i Vestland fylkeskommune, for å se på hvordan vi i fylket kan tilrettelegge bedre for papirløse. Mennesker i Limbo Bergen (MiL) har inngått i dette arbeidet.

Ansatte på Helsesenteret har mye og utfordrende arbeid ifm. henvisninger til spesialisthelsetjenesten, og krav om pasientbetaling for disse tjenestene fra spesielt Helse Bergen. En pasient ble nektet hjelp fra byens to sykehus, og døde i 2021. Aggressive betalingskrav skremmer pasienter som allerede har utfordrende livssituasjoner. Pasientene er redde for straffeforfølgelse hvis de ikke betaler, og tror at de mister tilgang til helsehjelp i fremtiden. Flere sier at de ikke ønsker å ta imot slik type hjelp ved en senere anledning, for å unngå flere betalingskrav.

Sårt tiltrengte nye lokaler er blitt funnet, og skrevet avtale om f.o.m 1.1.22. Elektronisk journalsystem er innført og tatt i bruk på Helsesenteret i år.

Siden 2020 har tiltaksleder inngått i en nasjonal samarbeidsgruppe fra Røde Kors Norge og Kirkens Bymisjon Oslo, som har som hovedmål å styrke papirløse migranternes rettigheter til helsehjelp, samt å informere offentligheten om hvilke utfordringer papirløse migranter opplever i møtet med det offentlige helsevesenet. Gruppen har fungert godt i to år, og vi har opparbeidet gode kanaler for å informere offentligheten og politikere om situasjonen for pasientgruppene våre.

Frivillige, pasienter og ansatte har vært intervjuobjekter i to viktige norske forskningsprosjekter siden 2020; en Fafo rapport og en Røde Kors rapport om papirløse som begge ble lansert i år.

I året som er gått har vi samarbeidet med FN-studentene, Mennesker i limbo (MiL) og Empo om to arrangement om papirløse ifm. Internasjonal Uke i Bergen. Papirløse selv, forskere, jusstudenter og frivillige deltok.

1. OPPDRAGET

Historikk

Helsesenteret for papirløse migranter i Bergen ble stiftet som en egen organisasjon av frivillige etter en behovsutredning i Røde Kors i 2013, og åpnet dørene for pasienter i mars 2014. Helsesenteret har siden den gang jobbet for å gi et forsvarlig primærhelsetilbud til personer uten oppholdstillatelse i Norge. dvs. asylsøkere med endelig avslag, mennesker som ikke er registret i det norske systemet, mennesker som har overgått midlertidig oppholdstillatelse/visum eller fått inndratt oppholdstillatelse/statsborgerskap, mennesker som er bortvist/utvist fra landet og fattig tilreisende uten andre muligheter. Mennesker i målgruppen har etter loven begrenset rett til helsehjelp.

Organisasjonen har vært gjennom en strukturell omorganisering i 2018, og drives nå av Stiftelsen Kirkens Bymisjon i Bergen og Bergen Røde Kors i fellesskap, etter modell fra Helsesenteret for papirløse i Oslo. Vi ligger i avdeling Migrasjon og selvhjelp der følgende tiltak inngår; FRI, et tiltak for ofre for menneskehandel og personer med prostitusjonserfaring, Akuttovernattingen for fattige tilreisende, Empo, -flerkulturelt ressurscenter og Batteriet Vest-Norge. Avdelingen ledes av Kristine Moskvil Thorsen, sosialantropolog med lang erfaring og bred kompetanse fra bistand, menneskerettighets- og flerkulturelt arbeid.

Verdier og prinsipper

Helsesenteret arbeider etter Kirkens bymisjon og Røde Kors sine verdier, strategier og prinsipper. Bymisjonen sin visjon er at alle mennesker skal oppleve å bli møtt med respekt, rettferdighet og omsorg. Røde Kors jobber etter sju prinsipper over hele verden; humanitet, upartiskhet, nøytralitet, uavhengighet, frivillighet, enhet og universalitet. Det er videre organisasjonene sitt mål å få frem kunnskap om hvem papirløse migranter er, samt påvirke beslutningstakere til å ta papirløse migranter og deres levekår og helse på alvor.

Målgruppe

Helsesenter for papirløse migranter har følgende målgrupper:

- Personer uten oppholdstillatelse i Norge, dvs. asylsøkere med endelig avslag, mennesker som ikke er registret i det norske systemet, mennesker som har overgått midlertidig oppholdstillatelse/visum eller fått inndratt oppholdstillatelse/statsborgerskap, mennesker som er bortvist/utvist fra landet og
- Fattig tilreisende uten andre muligheter

Helsetilbudet

Helsesenteret utfører og administrerer ca. 500 årlige konsultasjoner. Frivillige profesjonelle helsearbeidere, tolker og miljøarbeidere er bærebjelken i Helsesenterets virksomhet. Helseoppfølging, frivilligkoordinering, administrasjon og politisk påvirkningsarbeid utføres av tre ansatte i totalt 1,1 årsverk. På Helsesenteret har vi ukentlige Drop-in kvelder med lege og psykologkonsultasjoner. I tillegg har vi konsultasjoner med frivillige gynekologer, øyeleger, psykologer, tannleger og fastleger ved behov. Pasienter blir henvist til blodprøvetaking og røntgen undersøkelser på Haraldsplass Diagonale Sykehus (HDS). Bergen kommune har i pandemien tilbudt en 20% fastlegestilling til papirløse migranter, finansiert av IMDI midler.

Målsettinger for 2021

- Jobbe for at papirløse skal få all helsehjelp og nødvendig oppfølging i det offentlige på sikt.
- Opprettholde og videreutvikle helsetilbudet fra 2020, med tilpassinger etter behov og tilgjengelige ressurser i samarbeid med SEMI.
- Bistå kommunen med smittevernopplysning og vaksinerings til irregulære migranter
- Komme i dialog med helseforetak angående deres metoder for innkreving av betaling fra pasienter i våre målgrupper.
- Finne og etablere Helsesenteret i nye lokaler.
- Ta i bruk det nyinnførte elektroniske journalsystemet.
- Øke bemanningen for å kunne ha ansatte til stede på alle drop-in kvelder for å sikre kontinuitet i helseoppfølgingen.
- Øke informasjonsarbeidet om våre helsetilbud og om papirløse migranternes helserettigheter, både til personer i våre målgrupper og til helsepersonell.
- Utarbeide og gjennomføre innføringskurs for alle frivillige ved Helsesenteret, i samarbeid med Røde Kors. Kurset vil blant annet inkludere Kirkens Bymisjons verdigrunnlag, interkulturell kommunikasjon, migrasjonshelse og bruk av tolk.

2. STATISTIKK OG DOKUMENTASJON

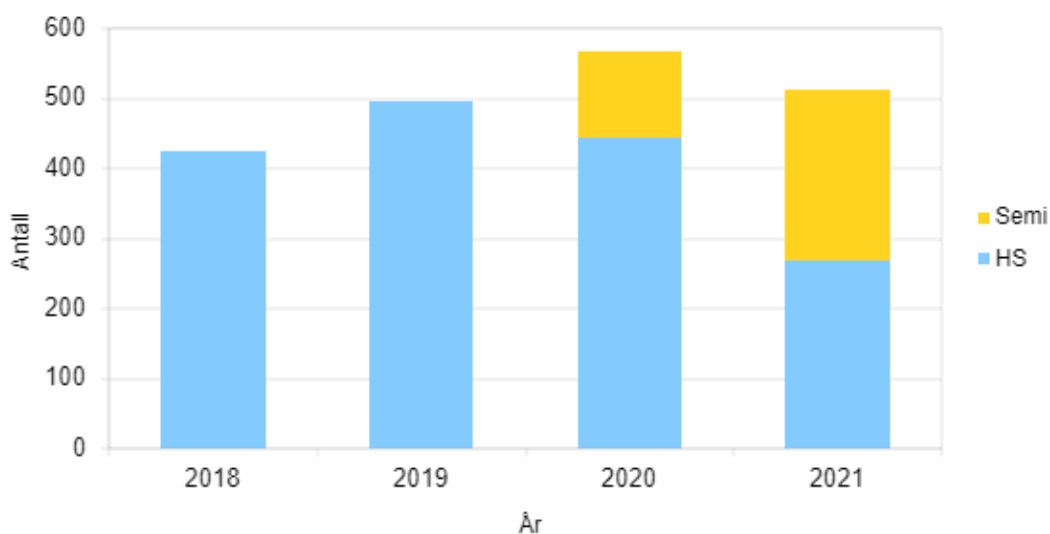
Dokumentasjon og journalføring

Helsesenteret journalfører all relevant tverrfaglig informasjon om pasientene i henhold til gjeldende lovverk. Ut fra journalsystemet er det mulig å få ut statistikk på pasientenes sosiodemografiske bakgrunn og medisinske data.

Antall pasienter pr år

Totalt antall konsultasjoner er ikke redusert i Korona året 2021, men som kurven under viser, så har Helsesenteret blitt avlastet og hatt færre konsultasjoner enn normalt. Dette skyldes at Bergen kommune har avlastet Helsesenteret med en 20% legestilling, nedleggelse av Arna mottak og smittevernregler som begrenset reising for fattige tilreisende.

Antall konsultasjon

Helsetilbud, åpningstid og statistikk

I det følgende vises helsetilbud, åpningstider og statistikk for både Bergen kommunes 20% fastlege for papirløse, SEMI ansatte fysioterapeut og psykologer, og Helsesenteret for papirløse migranter.

Kommunale helsetilbud til papirløse og statistikk

Bergen kommune opprettet i april 2020 en 20% kommunalt fastlegetilbud på dagtid, IMDI finansiert, som har vart ut 2021. Dette har sikret pasienter med kroniske helseplager kontinuitet i behandlingen. Legen for papirløse migranter Elisabeth Strømme har hatt stillingen i 20% i år. Stillingen blir ikke forlenget, men mulig at Bergen kommune oppretter en ordinær ordning med kommunal legehjelp til papirløse. SEMI psykologer og fysioterapeut har tatt imot papirløse til behandling. Praktiske utfordringer i samarbeidet er at vi befinner oss på ulike lokasjoner, og at vi har ulikt journalsystem.

Årsrapport Legetjenester til papirløse SEMI 2021

Lege Elisabeth Strømme har hatt en 20% stilling i 12 mnd., vært til stede 42 tirsdager, deltatt på felles pasientmøter kl. 09.00 – 10.30. Hun har behandlet cirka 20 pasienter, like mange kvinner og menn, i aldersspennet 29 – 70 år. Hyppigste språkgrupper er arabisk, tigrinja, amharisk. Det er gjennomført estimert 140 konsultasjoner. I snitt cirka 7 konsultasjoner per pasient, men én pasient var i palliativ fase i løpet av året og dro snittet opp en del. Ved årsskiftet 2021/22 er 1 pasient død, 1 uttransportert og 1 har fått rett på helsetjenester via helsetrygdkort fra hjemland.

Årsrapport fysioterapitjeneste SEMI

Rolf Vårdal har hatt 69 konsultasjoner med 7 ulike pasienter. I tillegg hatt administrativt arbeid med oppfølging av pasientene som telefoner, epikriser og rapporter.

Årsrapport Psykologer SEMI

Psykologene Valeria Markova og Kaia Brun har til sammen gitt hjelp til 5 papirløse personer 35 konsultasjoner i 2021.

Helsesenteret for papirløse migranternes helsetilbud og statistikk

Drop-in lege- og psykologtjeneste

Vi har holdt åpent 45 drop – in torsdagskvelder for generell helseproblematikk, bemannet med frivillig lege, psykolog, sykepleiere, miljøarbeidere og tolker. Ved behov henvises pasientene videre til frivillige fastleger, psykologer, fysioterapeuter, tannleger og øyelege på dagtid, samt til undersøkelser og behandling i spesialisthelsetjeneste. Frivillige har utført 197 konsultasjoner.

Seksuell helse tilbud

Vi har gjennomført 18 Drop-in onsdagskvelder for gynekologkonsultasjoner, og gjennomført 25 konsultasjoner. Tilbudet er bemannet av frivillig gynekolog, sykepleier og miljøarbeider. Flere frivillige gynekologer har måttet ta permisjon i år og utover neste år. I tillegg fikk vi avslag på søknad om seksuell helse midler fra Helsedirektoratet. Vi har opprettholdt tilbudet ved å tilkalle frivillig gynekolog ved behov, samt å styrke samarbeidet med andre tilbud.

Frivillig tannlegehjelp

Akutt tannhelsehjelp utføres av to tannlegekontor i Bergen for hovedsakelig smertelindrende behandling. 19 pasienter er henvist og fått behandling. Tannleger uten grenser har behandlet 6 pasienter på sin aksjonsdag i desember.

Frivillige leger på fastlegekontor

Når vi ikke har tilgang til kommunal lege, henviser vi kronisk syke pasienter til fastleger som utfører gratis behandling for papirløse. Vi har tre fastleger vi sender pasienter til.

Psykologtilbud på dagtid

En frivillig psykolog har hatt 20 konsultasjoner fordelt på 3 pasienter.

Tolketjenester

Frivillige tolker har tolket over telefon på de fleste drop-in kvelder. Bergen tolketjeneste bidrar med 4 gratis tolketimer per måned på dagtid.

Øyelege

Frivillig øyelege har hatt 2 pasienter til behandling.

Fysioterapikonsultasjoner

De frivillige fysioterapeutene har vært i permisjon. Vi har henvist til SEMI fysioterapeut.

Gratis medisin

De aller fleste pasientene har ikke råd til livsviktige medisiner som f.eks. antibiotika, insulin eller hjertemedisiner. Helsesenteret har dekket dette så langt det er mulig. Pasienter får resept og kan hente medisinene selv på Vitus apotek. Leger tilknyttet Helsesenteret har skrevet ut 66 resepter. I tillegg har Helsesenteret dekket alle medisiner skrevet ut av den kommunalt ansatte legen.

Blodprøve og røntgenundersøkelser på Haralsplass Diakonale Sykehus (HDS)

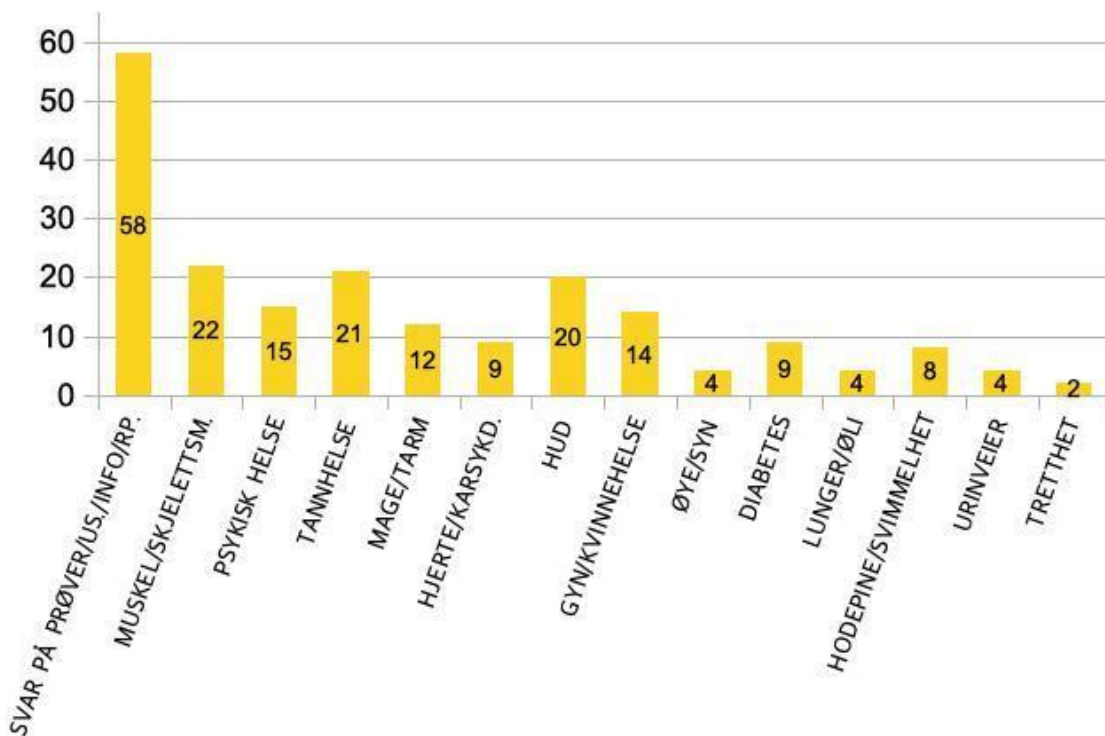
HDS tilbyr papirløse migranter gratis blodprøve og røntgenundersøkelser

Helsebehov

Tabellen under viser henvendelsesårsaker ved Drop-in konsultasjoner på Helsesenteret. Som tidligere nevnt har kronisk syke fått konsultasjoner hos kommunalt ansatt lege, og deres henvendelsesårsaker vises ikke her. Tabellen viser at mange av henvendelsene gjelder svar på prøver, info ang betalingskrav fra sykehus,

fornyning av resepter og annen informasjon. Diffuse muskel og skjelett plager, samt tannhelseproblematikk utpeker seg.

Hendelsesårsak (2021)

Reproduktiv helse

Helsesenteret har tilbud om gratis prevensjon av alle typer, og henvisning til frivillig gynekolog ved behov. Gynekolog tilbyr også samtaler om familieplanlegging. Vi henviser til grundigere GU undersøkelser og abort i Helse Bergen. Ved mistanke om seksuelt overførbare sykdommer, henviser vi til HUS sin Poliklinikken for Seksuelt overførbare infeksjoner, som har drop-in tilbud. Vi tilbyr følgetjeneste. Gravide kommer til Helsesenteret for blodprøvetaking og legekonsultasjoner. De henvises til oss fra Helsestasjoner i Bergen og omegn.

Psykisk helse

Helsesenteret har tilbudt pasienter individuell behandling og støttesamtaler hos psykologer. Vi har både timeavtaler og muligheter for drop-in på våre åpningsdager. Vi har utarbeidet rutiner for å ha Teamskonsultasjoner med pasienter på Florø mottak, men tilbudet har kun vært brukt én gang. Årsaken var at det var vanskelig for pasienter å få til Teamstiltgang på mottaket på kveldstid. Vi har hatt pasienter fra Stord mottak til konsultasjoner hos frivillig psykolog på dagtid, da er det mulig med buss tur/retur på dagen. Vi erfarer at henvisninger av våre pasienter til spesialisthelsetjenesten blir avvist.

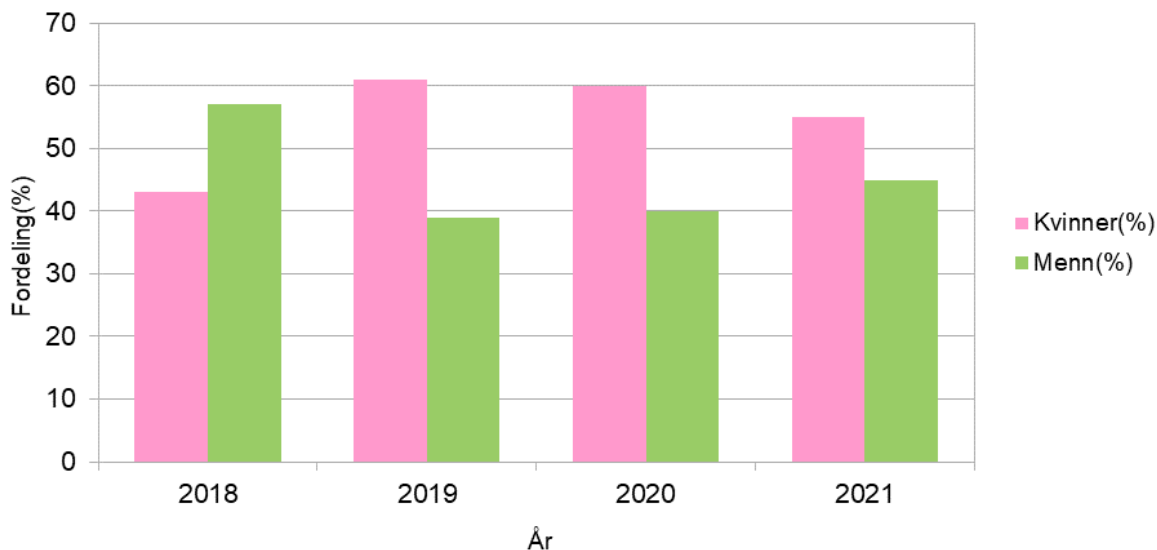
Tannhelse

Tannhelseproblemer er et stort problem i pasientgruppen. Pasientenes dårlige tannstatus skyldes blant annet mangelfull tilgang til tannhelsehjelp, fattigdom, dårlig kosthold og skader etter tortur eller annen vold. Helsesenteret henviser til to frivillige tannleger som utfører akutt tannhelsehjelp, ofte tanntrekking. I enkelte tilfeller betaler Helsesenteret for behandling av tannkjøttbetennelser og lignende, men har vanligvis ikke midler til dette. Vi ser at papirløse blir tannløse i ung alder og vil jobbe for tilgang til et offentlig tannhelsetilbud som kunne gitt tannhelsetjeneste utover akutt behov. Tannleger uten grenser arrangerer én tannhelsedag årlig for akutte problemstillinger.

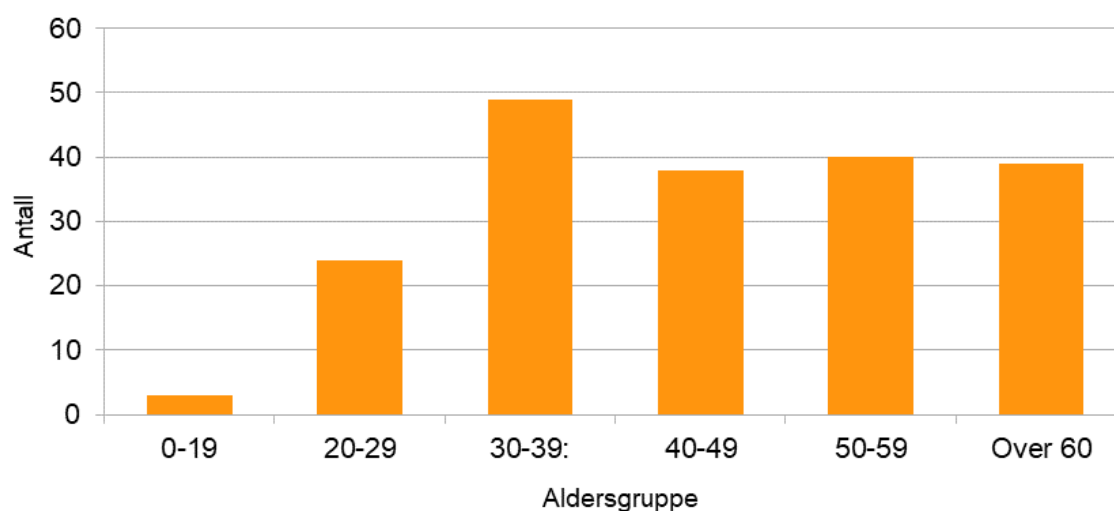
Kjønn/Alder

Siden 2019 har vi sett en økning av kvinnelige pasienter. Over år ser vi at pasientene som kommer til oss er eldre enn før.

Kjønnsfordeling

Aldersfordeling (2021)

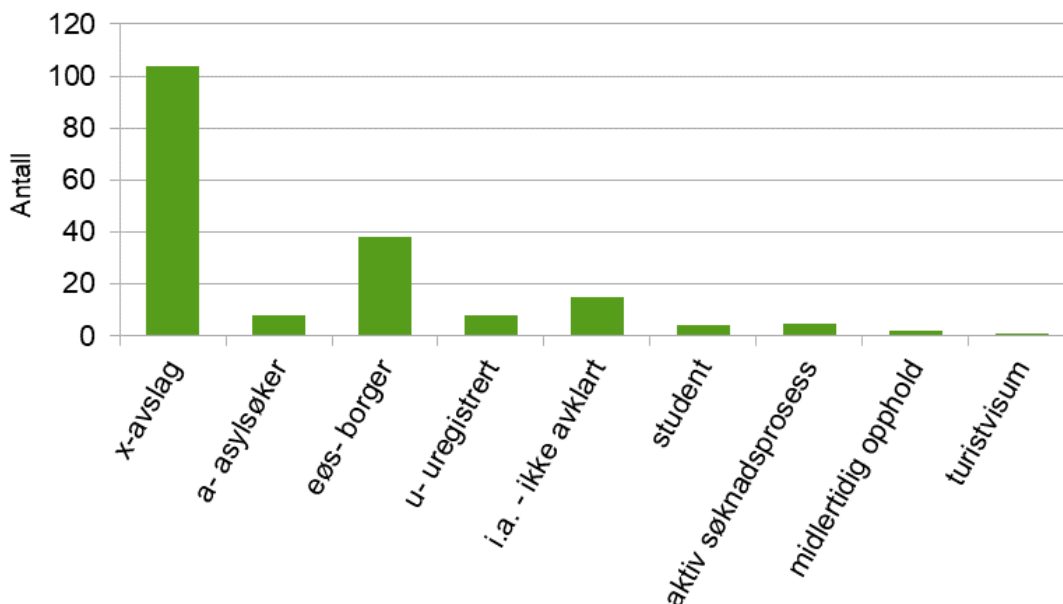
Nasjonalitet

Til sammen er 28 nasjonaliteter registrert hos oss i år. Dette er de fem største; Etiopia: 35, Romania: 27, Irak: 26, Eritrea: 19 og Kurdisk: 14.

Oppholdsstatus

Tallene viser at hovedgruppen av våre pasienter er asylsøkere med endelig avslag. Deretter ser man en relativt stor gruppe EØS borgere som ikke har reel tilgang til helsetjenester her i landet. Noen pasienter har utgåtte turistvisum, mens andre venter på behandling av sin oppholdssøknad.

Oppholds status (2021)

Hjelp med fakturaer

Pasienter kan komme til Helsesenteret for å få hjelp til å få stoppet betalingskrav for behandlinger i det offentlige helsevesenet. De ansatte skriver til helseforetakene og bekrefter at pasienten er papirløs, og ikke kan betale selv for behandlingen. Hvis kravet blir opprettholdt og sendt til inkasso og forliksråd, ber vi om assistanse fra Jussformidlingen.

Alle blodprøve-, røntgen- og poliklinikk henvisningene til Haraldsplass Diakonale Sykehus utføres gratis. Pasienter har i 2021 mottatt egenandelsfaktura for en del av dette, men sykehuset stopper forsendelsen når vi bekrefter i et brev at pasienten ikke kan betale. Avtalen med sykehuset skal revideres, slik at pasientene henvist fra oss ikke faktureres for blodprøver og røntgen, samt noen polikliniske tjenester.

Helse Bergen tar ikke hensyn til brevet som sendes fra oss. Mange av pasientenes regninger sendes til inkasso, og selv om vi kontakter innkassobyråene med fullmakter og begrunnelser, fortsetter de å legge på renter og saksomkostninger. En ung papirløs mor som er alene med tre barn som vi har hjulpet med alt dette, er nå blitt innkalt til forliksrådet for ubetalte regninger til Helse Bergen. En annen kvinne som har kommet til Norge for å bo med en mann som arbeider og har opphold i Norge, har fulgt alle regler. I påvente av behandling av oppholdstillatelse, som tar svært lang tid, har hun født et barn. Hun får en regning på 70 000 kroner for fødsel og har fått hjelp av oss til å begrunne hvorfor hun ikke kan betale. Allikevel driver Helse Bergen aggressiv innkreving, med telefoner og brev til henne, i den grad at kvinnen livredd og ulykkelig, og redd for å komme i fengsel. Samtidig betyr dette at norske menn med papirløs partner ikke har rett til å få sine barn født gratis på norske sykehus.

Henvisninger til spesialisthelsetjeneste

Helsesenteret leger bidrar til at papirløse migranter får utredning, behandling og henvisning til spesialisthelsetjeneste. I 2021 sendte frivillige leger på Helsesenteret 28 henvisninger til byens sykehus; blodprøvetaking 14 ganger, røntgen gastro 4 ganger, MR 1 gang, Mammografi senteret 1 gang, Kardiolog 1 gang, ortopedisk avd. 3 ganger, ØNH poliklinikk 1 gang og til innleggelser 3 ganger. Alle blodprøve-, røntgen- og poliklinikker henvisningene til Haraldsplass Diakonale Sykehus fungerer greit, og gjennomføres. Pasienter som blir tilbudt behandling, eller føder i Helse Bergen, får tilsendt info av sykehuset på forhånd av planlagt behandling om at de må betale. De blir tilsendt fakturaer og innkassokrav i etterkant. Dette skremmer noen ganger pasienter fra å ta imot behandlingen.

Det er svært vanskelig å få behandling for alvorlige sykdommer i spesialisthelsetjenester for våre pasienter. Dette er fordi helserettighetene deres er svært begrenset etter gjeldende forskrift. Helseforetakene tolker regelverket svært strengt og pasientene har ikke rett til primærhelsetjeneste som kan henvise dem på ordinær måte. I år har en pasient med alle tegn på kreftsykdom blitt henvist av kommunal lege for papirløse til behandling på sykehus. Behandling ble nektet på begge byens sykehus, og pasienten døde. Legen har sendt en klage til statsforvalteren. Saken er under behandling.

Vi har registrert én henvisning i år til psykolog, den ble avvist.

Jordmødre på Helsestasjoner i Bergen og omegn henviser papirløse gravide til oss for legesjekk fordi det er begrenset tilgang til lege på Helsestasjoner, og gravide ikke har rett på fastlege. Vi har hatt samarbeid med helsestasjoner om 4 papirløse gravide i år.

Helsehjelp til papirløse i Vestland fylkeskommune

Helsesenteret i Bergen er et ressursenter mht rådgivning og helsehjelp nasjonalt, regionalt og lokalt. Arna mottak utenfor Bergen ble nedlagt 31.12.20. Mange pasienter fra mottaket ble flyttet til mottak på Stord og i Florø. Vi har hatt møter med ansatte på begge mottak, og det viser seg at det er en kritisk situasjon med 88 papirløse på mottaket i Florø, med et svært begrenset helsetilbud. På Stord mottak er det 30 papirløse beboere pr. nå. De bekrefter at det er lite tilgang til helsehjelp. Psykisk helse finnes det ikke ressurser til.

Enkelte pasienter har fortsatt å få helseoppfølging i Bergen etter at de har flyttet til Stord Mottakssenter eller Solbakken asylmottak i Kinn kommune. I 2021 har vi fulgt opp noen pasienter fra Stord mht psykisk helse, og forsøkt psykologkonsultasjoner på Teams med pasienter fra Florø. Det siste fungerte først og fremst ikke fordi det for vår del måtte skje på kveldstid, det er kun da vi hadde tilgang til psykologer. Det må undersøkes videre om dette er et arbeid som er mulig å opprettholde, og evt. hvordan.

Frivillighet

Vi har i år mer enn før, erfart sårbarheten i å drive helsetilbudet vårt basert på frivillighet. Det har vært en utfordrende tid å være helsearbeider i, og vi ser at flere ikke kan kombinere arbeidet på Helsesenteret med sin ordinære jobb, pga. smittevern og arbeidspress. Derfor ser vi nødvendigheten av en solid base av ansatte på Helsesenteret, samt kommunale stillinger.

Vi har dessverre sett at en del av de frivillige som har vært med oss lenge, må permittere eller avslutte sitt frivillige engasjement. I første halvdel av 2022 mangler vi legeressurser, og må jobbe med å rekruttere flere. Ellers har vi per i dag til strekkelig med frivillige til å dekke inn vaktlisten for første halvdel av 2022 på en forsvarlig måte.

Helsesenteret har hatt åpent 45 torsdager i 2021. Det vil si at den frivillige innsatsen er på 900 timer på drop-in kveldene. I tillegg har vi hatt 18 åpne onsdagskvelder for kvinnehelse, som gir 120 timer med frivillig innsats. Frivillig psykolog dagtid: 50 timer. I tillegg har det vært rapportert om ca. 200 timer i tolketjenester, tannleger og øyeleger. Til sammen har den frivillige innsatsen vært på ca. 1270 timer. Dette utgjør ca. 0.75 årsverk.

Rolle	Antall
Sykepleiere	13
Leger	9
Psykologer	6
Miljøkontakter	10
Fysioterapeuter	2
Gynekologer	3
Tolker	23
Fastleger	4
Tannleger	3
Optiker	1
Spesialister utenfor mottak	9
Andre frivillige utenfor mottak	3
Totalt	86

Ved utgangen av 2021 har vi 86 frivillige ved senteret.

Det ble rekruttert 9 nye frivillige i 2021; 4 sykepleiere, 2 leger, 1 psykolog og 2 miljøkontakter. Det var 7 frivillige som valgte å permittere seg eller avslutte sitt frivillige engasjement ved senteret i året som gikk, og det er foreløpig 2 som står på venteliste for 2022. De frivillige som har avsluttet eller permittert seg er hovedsakelig frivillig helsepersonell som har vært med i 4+ år.

3. PROSJEKTER i 2020

15% Imdi-finansiert prosjektstilling spesielt rettet mot Covid 19 smittevern og vaksinerings

Vår avdeling Migrasjon og selvhjelp ble i år tildelt lmdi midler for å spre smittverninformasjon til ulike deler av befolkningen. Dette gjorde at Helsesenteret kunne øke årsverk med 15%. Vi har delt ut informasjon til pasienter om viruset og sykdommen, smitteverntiltak og vaksinasjonsprogrammet på de besøkendes morsmål til alle pasienter. Informasjonen deles ut sammen med munnbind og hånddesinfeksjon. De som har ønsket vaksine har blitt registrert og vi har i tillegg sendt ut informasjon på sms om vaksinasjon til alle som besøkte helsesenteret i 2020 og de første månedene av 2021. I samarbeid med Smittevernkontoret i Bergen kommune har vi satt opp timer til vaksinasjon og kalt inn pasienter i risikogrupper. Sammen med innkallingen har pasientene fått informasjon om Comirnaty og informasjonsarket «Vaksine på 1-2-3» på sitt eget morsmål. 4. mai ble de 8 første vaksinert. Antall pasienter henvist til Smittevernkontoret for koronavaksine er 48 totalt.

Til fattige tilreisende som bor på Akuttovernattingen, også i regi av Kirkens bymisjon, har vi printet ut informasjon på relevante språk og leverer dette ut til gjester sammen med en pakke med gratis munnbind og hånddesinfeksjon ca. ukentlig pr. gjest. Kommunal Lege for fattige tilreisende, Elisabeth Strømme, SEMI, har vært på Akuttovernattingen og informert gjestene om vaksinen, og spurt om de ønsker vaksine. Vi har organisert karantenehotell for hjemløse fattige tilreisende i samarbeid med Bergen kommune.

Vaksinering: En del papirløse migranter og fattige tilreisende vil gjerne ta vaksinen, mens andre sier at de ikke stoler på at den virker, eller ønsker å ta den i forbindelse med helsetilstanden de har. Fattige tilreisende har i stor grad vaksinert seg fordi de ser at det har vært nødvendig for å kunne reise. De fleste har foretrukket å vaksinere seg i hjemlandet. Vi tilrettelegger for at de som av religiøse hensyn ikke kan ta den under fasting ol., får ta den senere. Det kan virke som at skepsisen har endret seg noe i siste kvartal 2021, da flere har tatt kontakt og vært åpne for informasjon. Vårt inntrykk er at informasjonen gitt via statlige kanaler og media bruker litt lengre tid på å nå ut til denne gruppen, og at det er behov for å sortere informasjon for å vite hva man kan stole på. Vi er svært takknemlig for samarbeidet med Smittevernkontoret der de ansatte har kunnskap om målgruppen og tilbyr tolk, og vi opplever at de som får vaksine herfra har vært fornøyd.

Da Bergen kommune åpnet for drop-in var det uttrykt at alle, også de uten gyldig legitimasjon, kunne komme og ta vaksinen. Vi hørte imidlertid om tilfeller der de papirløse ble stoppet og ikke fikk tatt vaksinen fordi de manglet gyldig legitimasjon. Etter dette ble det utarbeidet et skriv fra kommunen, som gjorde det tryggere å oppsøke vaksinstasjonene. Denne målgruppen er i utgangspunktet utrygg i møte med det offentlige og redd for å bli avvist eller bortvist, og dersom målet er å vaksinere målgruppen tror vi det kan være viktig å ha et tilbud der de blir møtt uten spørsmål dersom de ikke har gyldig legitimasjon, eller personnummer, og at de ansatte de møter er klar over at denne målgruppen har like rettigheter på vaksinen som andre.

4.HELSEBEHOV; BEKYMRINGER

Når papirløse har behov for nødvendig helsehjelp i spesialisthelsetjenesten, ser vi at behandlingen avvises. Det uroer oss at alvorlig syke papirløse ikke får behandling. Helseforetakene tolker gjeldene regelverk om betaling for tjenester svært strengt, og er så aggressive i sin innkreving at de skremmer pasienter fra å ta imot behandling. Til tross for mediasaker som fokuserer på problemstillingene, så følger sykehuset samme linje, og det er nå heller regelen enn unntaket at fødende og pasienter som er satt opp til behandling, blir kontaktet på forhånd og informert om at de må betale for behandlingen. Vi ser også eksempler på at behandling blir avlyst hvis sykehuset ser at pasienten ikke kan betale. I etterkant av behandling kreves behandlingen betalt, via fakturaer, inkassokrav, telefon, nedbetalingsplaner, til tross for brev fra oss som bekrefter at personen er uten lovlig opphold og derfor ikke penger til å betale.

Legetilgang til papirløse barn og gravide fungerer ikke slik forskriften tilsier at det skal. Vi ser at det er frivillige leger som også dekker dette behovet.

Vi er bekymret for at papirløse i fylket har så begrenset tilgang til primærhelsetjeneste, og setter vår lit til at Bergen kommune får organisert et kommunalt tilbud til denne gruppen.

Traumatisserte og deprimerte papirløse har ikke tilgang til offentlig psykologhjelp utover akutt og livstruende.

5.SAMARBEID, KOMMUNIKASJON OG SYNLIGGJØRING

Samarbeid

- Helsesenteret er et samarbeidsprosjekt mellom Røde Kors/Bergen og Kirkens Bymisjon Bergen (SKBB) som eier, drifter, styrer og finansierer senteret i fellesskap. Styringsgruppen har fire årlige møter og består av to representanter fra hver organisasjon.
- Helsesenteret i Bergen samarbeider med Helsesenteret i Oslo, samt andre virksomheter i Kirkens Bymisjon og Røde Kors.
- Helsesenteret har møter og erfaringsutveksling med lignende klinikker i Norge, Sverige, Finland og Danmark. Under pandemien har vi hatt digitale møter for å dele erfaringer, kunnskap og ideer.
- Vi samarbeider og utveksler erfaringer med Mennesker i Limbo, Bergen.
- Vi har i en årrekke samarbeidet med SEMI ansatte psykologer og fysioterapeuter.
- Helsesenteret har en samarbeidsavtale med Haraldsplass Diagonale Sykehus som gir gratis blodprøvetaking og undersøkelser til våre pasienter.
- På Vitus apotek og Apotek 1 kan våre pasienter hente ut medisiner.
- Bergen tolketjeneste gir oss noen gratis tolketimer i måneden.
- I Bergen har vi samarbeidsmøter med andre organisasjoner i en gruppe som heter Migrasjon og fattigdom, med blant annet Bergen kommune, Robin Hood huset, Frelsesarmeen, Caritas.
- Siden 2021 har vi hatt et tettere samarbeid med Bergen kommune ifm. med pandemihåndtering. Kommunen opprettet en 20% IMDI finansiert fastlegestilling for papirløse. Vi har samarbeidet om karantenehotell og om smitteforebygging og vaksinerings.

Rettighetsarbeid

Nasjonal samarbeidsgruppe

Siden 2020 har tiltaksleder Katrine Meisfjord inngått i en samarbeidsgruppe som har som hovedmålet å få endret forskriften om papirløses rettigheter til helsehjelp, samt å informere offentligheten og politikere om hvilke utfordringer papirløse migranter opplever i møtet med det offentlige helsevesenet. Gruppen består av tiltakslederne på Helsesentrene i Oslo og Bergen, politiske rådgivere og kommunikasjonsrådgivere fra Norges Røde Kors, Oslo Røde Kors og Kirkens Bymisjon Oslo. Vi har hatt møter annenhver uke, utviklet strategi og jobbet opp mot samtlige partiprogram. Vi har invitert politikere til fysiske og digitale møter der vi delt erfaringer og kunnskap.

I november fremmet SV et Representantforslag på Stortinget om at alle skal få helsehjelp, også papirløse og tilreisende EØS borgere uten helsetrygdekort. Inneværende år startet med skriftlige og muntlige høringsinnspill ifm SV dok 8 forslag om utvidete helserettigheter for papirløse migranter. Saken samlet mye støtte fra ulike organisasjoner, og synliggjorde det vide engasjementet for å få nåværende regelverk endret. Ikke minst helsearbeidere krever å få utføre jobben sin også for disse målgruppene. Votering gikk ikke i forslagstillers favør dessverre.

Senere har gruppen fokusert på å formidle våre erfaringer og råd til sentrale politikere, direkte i møter, og via media.

Møter

Helsesenteret i Bergen har hatt tett kontakt med stortingspolitiker Hege Liadal etter høringen i Stortinget. Hun engasjerte seg blant annet i fakturasakene, og ba helseminister Bent Høie avklare regelverket. Et

rundskriv fra Høie ble i etterkant sendt Helseforetakene for å klargjøre regelverket, men i våre øyne er det fremdeles stor tolkningsgrunnlag i formuleringene.

På høsten hadde Helsesenteret og MiL møte med ansatte i Hordaland fylkeskommune i avd. Kultur, idrett og inkludering; seksjon for Inkludering, strategi og analyse ifm papirløses situasjon i små kommuner, der vi fortalte dem om papirløses situasjon i fylket. I etterkant av møtet har Helsesenteret sendt skriftlige innspill til behovene vi ser og MiL blitt invitert til muntlig innspill i fylkestinget. Senere har Fylkestinget vedtatt følgende:

- Fylkestinget i Vestland anerkjenner at gruppa synlege irregulære immigrantar har sosiale og helsemessige utfordringar.
- Fylkestinget i Vestland ber om en sak som viser oversikt over tal synlege irregulære immigrantar i Vestland og kva handlingsrom fylket har til å betre deira situasjon.
- Fylkestinget i Vestland ber om at organisasjonar som kirkens bymisjon og menneske i limbo kontaktast og inviterast som innspels-partner til løysningar for denne gruppa.
- Saka blir lagt fram for fagutvala og fylkestinget innan sommaren 2022.

Klage- og fakturasaker

Vi har arbeidet med enkeltsaker for at pasienter skal få hjelp når de har fått avslag på behandling i det offentlige helsevesenet. Helsesenteret har i 2020 og 21 sendt klager til sykehus og til Statsforvalteren om manglende behandling for avslått behandling av pasienten med symptomer på kreft. Denne typen arbeid går over måneder og år, og får derfor sjelden relevans for pasienten som Helsesenteret klager på vegne av.

I møte med det offentige hjelpeapparatet får mennesker uten noske ID nummer ofte avslag på forespørsel om hjelp. Da bistår Helsesenteret med å ringe på vegne av pasienten og tydeliggjøre regelverket. I år har vi blant annet bistått en mor med 3 barn.

Når pasienter mottar fakturaer på mange tusen kroner for behandling i spesialisthelsetjenesten, skriver vi brev til foretaket og informerer dem om at pasienten er papirløs og ikke kan betale.

Synliggjøring og kommunikasjon

Sosiale media

Både Kirkens bymisjon og Røde Kors setter nå fokus på den humanitære situasjonen for papirløse i Norge. Kirkens bymisjon har i år synliggjort papirløses historier i sin julekampanje: "Livet blir ikke alltid slik man tror". På Sosiale medier har Helsesenteret har en aktiv facebookside. Generalsekretær i Røde Kors, Bernt G. Apeland, har skrevet kronikker og deltatt i debatter om temaet.

Presse

Journalister i Klassekampen og Dagbladet har i år skrevet om fakturasaker der papirløse mottar krav på flere hundre tusen. En sak fra Vestlandet kom på forsidesak i Klassekampen 24.5, og der økonomisjef på HUS uttaler at hun mener at sykehuset følger regelverket.

Mot slutten av året fikk vi kontakt med en BT Journalist Linda Hilland som hadde undersøkt og skrevet om papirløse på mottakene i Stord og Florø. Hun ville deretter undersøke temaet om helsehjelp til denne gruppen. Rett før jul kom hun og lagde reportasje på Helsesenteret som blant annet belyste hvor ustabil helsetjenester til papirløse er når man baserer det på frivillig hjelp, og at staten ikke bidrar økonomisk til drift av helsesenteret.

Arrangementer

Helsesenteret har bidratt til to arrangement om papirløse 26.10 og 27.10 under Internasjonal Uke i Bergen. MIL inviterte 15 papirløse fra fylket som kom og ble i Bergen noen dager. Helsesenteret/Kirkens bymisjon/Røde Kors ordnet med overnatting og betalte reiser for dem som kom fra mottakene. Arrangementene ble linket opp mot hverandre.

Dag 1, 26.10, i regi av FN studentene;

- Innlegg med papirløs beboer på Stord mottak, Fariba, om hvordan det er å leve som papirløs på mottak.
- Innlegg av aktivist Arne Viste. Han forteller om sitt engasjement knyttet til arbeidet med bemanningsbyrået Plog AS som ansetter papirløse migranter, og rettssakene dette arbeidet har ledet til
- Panelsamtale med sosialantropolog Synnøve Bendixsen, Helsesenteret for papirløse migranter ved Katrine Meisfjord, professor på UiB og jurist Karl Harald Søvig og Mennesker i Limbo ved Marit Bjørsvik og Muhammed Aneey.

Dag 2, 27.10, i regi av We Connect; Empo, i samarbeid med MiL og Helsesenteret for papirløse.

- Det ble innledet med en oppsummering av dagen før av jusstudentene.
- Vi delte vi oss i grupper og arbeidet med diverse spørsmål om hva man kan gjøre for å bedre papirløses livssituasjon i fremtiden.
- Referat fra gruppearbeidet ble omformet til et dokument levert til administrasjonen i Vestland fylkeskommune, som innspill til hva som kan gjøres for å bedre papirløses situasjon i vårt fylke. Her er innspillene som hadde med helse gjøre:
 - o Papirløse i alle fylkets kommuner må ha tilgang til fast lege eller fastlegeordning.
 - o Sentraliserte helsetjenester gjør det vanskelig å benytte seg av tilbudet når man bor på mottak i distrikter, og ikke har økonomiske muligheter til transport/overnatting. Man bør opprette pasientreisetilbud og overnatting slik at man kan benytte sentrale helsetjenester
 - o Det er problematisk at det er ingen tilgang til psykolog eller psykisk helsevern (hvis man ikke er i en akutsituasjon med fare for eget, eller andres, liv eller helse) Det bør gis tilbud til psykolog og psykiater utover dette lokalt.
 - o Papirløse har ikke mulighet for å betale for forebyggende tannhelse. Dette betyr ofte dårlig tannhelse. Siden de kun har rett på akutt hjelp blir tenner ofte trukket, og medfører at papirløse blir tannløse i ung alder. Vi ber Fylkeskommunal tannhelsetjeneste behandle papirløse migranter etter vurdering og henvisning fra lege.

Forskning

Ansatte, pasienter og frivillige på Helsesenteret i Bergen har bidratt som intervjuobjekter i følgende forskningsprosjekter i 2020 og 2021:

- Fafo rapport. Irregulær bistand En kartlegging av norske storbyers møter med irregulære migranter; <https://www.fafo.no/zoo-publikasjoner/fafo-rapporter/irregulaer-bistand>
- Frode Eich, Phd ved UiO, Papirløse gravide kvinners bruk av helsetjenester og svangerskaps utfall
- Røde Kors, Helsere rettigheter for "papirløse"; https://www.rodekors.no/contentassets/803e39b6886f4c76a949be374af06499/rapport_helserettigheter-for-papirloese_sept2021.pdf

6. ERFARINGER OG VEIEN VIDERE

Aktiviteten på Helsesenteret har til tross for pandemi vært stor i 2021. Helsesenteret har et godt bilde av hvor utfordringene ligger for papirløse migranter i deres livssituasjon og spesielt i forhold til helse. Vi har erfart sårbarheten i å være avhengig av frivillige for å yte helsehjelp og sett at kommunalt samarbeid er nødvendig for å sikre drift og tilbud for pasientene, og ansvarliggjøre det offentlige på å sikre at pasientenes rettigheter blir ivaretatt. At vi etter ni år i Bergen fortsatt må ta i bruk frivillige helsehjelpere for å sikre primærhelse til denne gruppen er et tankekors, og illustrerer at helsehjelp ikke blir sett på som en menneskerett.

Noen av problemstillingene vi ønsker å rette særlig oppmerksomhet på i 2021 er:

Primærhelsetjeneste

Covid-19 pandemien har gitt Helsesenteret og pasientene våre nye utfordringer, men også medført nye samarbeid. Pandemien satt et ekstra søkelys på sårbare grupper, og Bergen kommune tok raskt ansvar. Vi ser frem til å fortsette det gode samarbeidet om primærhelsetjeneste til papirløse med kommunen utover pandemiperioden.

Papirløse som bor i små kommuner i Vestland fylke sliter med å få primærhelsetjenester, fordi de stiller aller bakerst i køen i et allerede sprengt tilbud. En kvinne vi kjenner på Stord mottak står som nummer 42 i køen for å komme på listen til en lokal fastlege. Sykepleier på Solbakken mottak rapportere om svært begrenset legehjelp til 88 papirløse på mottaket.

Barn og gravides rettigheter

Vi skal jobbe for ivaretagelse av barns grunnleggende rettigheter, som rett til helsehjelp. Vi har under pandemien erfart at barn uten gyldig opphold og barn med foreldre som mangler gyldig opphold har fått det vanskeligere. Aktører på feltet er ikke kjent med barnefamilienes situasjon, og sammen med andre må Helsesenteret sikre barn rettigheter.

I år har vi hatt mye kontakt med en ung mor og henne tre barn, som alle er papirløse. Vi har måttet bruke mye tid på å hjelpe henne og barna med å få trygge og stabile primærhelsetjenester. Det har altså ikke vært automatikk i legehjelp til barna, selv om det er tydelig deres rett i loven. Nå er det en frivillige lege på fastlegekontor som gi helsehjelp til alle 4 .

I et møte med Jordmødre på Helsestasjoner i februar, uttrykker jordmødrene her i byen bekymring for at papirløse mødre og barna deres ikke er registrert i offentlige registre, og at jordmødre dermed mister mulighet for å følge opp og hjelpe. I tillegg er det ikke noe tilgjengelig legehjelp for gravide uten opphold. Nå er det f.eks. Helsesenterets frivillige leger som utfører legesjekk for gravide her i byen, selv om loven klart sier at gravide har rett på gratis sjekk og oppfølging i svangerskapet.

Papirløses rettigheter til spesialisthelsetjeneste.

På bakgrunn av aggressiv innkreving av betaling for spesialisthelsetjeneste og svært liten tilgang til behandling i spesialisthelsetjenesten, både somatisk og psykologi, ønsker vi å få hjelp av jurister til å vurdere sykehusene sin praksis.

Tannhelse

Tennene er en del av kroppen, og tennenes tilstand har avgjørende betydning for menneskers totale helse. Dårlig tannhelse kan blant annet resultere i sterke smerter, infeksjoner og ernæringsproblemer, og det kan utvikle seg til alvorlig sykdom. Vi vil jobbe sammen med Vestland fylkeskommune for å se på løsninger for tannbehandling utover akutt hjelp.

Fremme rettigheter

Helsesenteret ser konsekvensene av at mennesker ikke har tilgang til grunnleggende helsehjelp, og skal fortsette å jobbe for at lovverket endres. Forskrift om helsehjelp til personer uten fast opphold i riket er, ifølge FNs kommisjon for Økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, i strid med menneskerettighetene (3).

3 The UN's Committee on economic, social and cultural rights have stated the following in the concluding observations of 2020 regarding Norway and access to healthcare services 38. "In light of the significant decrease in the number of persons seeking asylum in the State party in recent years and the continuously strong economy of the State party, the Committee is concerned that the State party maintains the regressive measures taken in 2011 to restrict the right of irregular migrants and, including EU citizens not in possession of a European health insurance card, to primary healthcare services without assessing its impact on the affected individuals. It is particularly concerned about the limited scope of the conditions under which irregular migrants are provided with healthcare as well as the absence of clear guidelines for the interpretation of such conditions, which have led to serious deterioration of health conditions or deaths of irregular migrants with chronic diseases and to inconsistent and varying degrees of health services provided to them. It is also concerned that irregular migrant children are not considered eligible to be placed on general practitioner's patient lists, which effectively hinders them from getting timely and adequate healthcare services that all children in the State party are entitled to (art. 2(1), (2) and 12)". 39. "The Committee recommends that the State party take effective measures to ensure that all persons in the State party have access to primary healthcare services, regardless of their residence status. In particular, the Committee recommends that the State party withdraw the regressive measures taken in 2011 with regard to the right of irregular migrants to primary healthcare services and allow them and their children to be placed on general practitioner's lists. The Committee draws the attention of the State party to its statement of 13 March 2017 on Duties of States towards refugees and migrants under the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (E/C.12/2017/1)." "In accordance with the procedure on follow-up to concluding observations adopted by the Committee, the State party is requested to provide, within 24 months of the adoption of the present concluding observations, information on the implementation of the recommendations contained in paragraphs 29 (unaccompanied asylum seeking children), 37 (older persons) and 39 (access to healthcare services by irregular migrants)".

7. AVSLUTTENDE KOMMENTARER

Alle menneskers helse er alle menneskers anliggende. Det er alvorlig at mennesker uten gyldig oppholdstillatelse ikke har rett til primærhelsetjenester, og ikke får behandling i spesialisthelsetjenesten når de er alvorlig syke. Det er bekymringsfullt at pasienter ikke får helsehjelp de trenger der de bor. Helsesenteret for papirløse migranter sitt mål om å bli overflødig og kunne legge ned senteret ser ikke ut til å være innen rekkevidde. Det oppleves lite politisk vilje til å gi papirløse migranter helsehjelp basert på menneskerettigheter, medisinsk behov og yrkesetiske retningslinjer, heller ikke til å lage en finansieringsordning knyttet til helsetjenester for å bedre tilgangen til helsehjelp. Helsesenteret vil arbeide for papirløses rett til helsehjelp og vil bestå så lenge det er behov for oss. Vi fyller en viktig funksjon både som institusjon i samfunnet og for den enkelte pasient. Samtidig vil vi fortsette, og bruke en sterkere stemme, med å påvirke politikerne slik at det offentlige tar et større ansvar for å sikre papirløse migranternes rett på nødvendig helsehjelp. Helsesenteret vil bidra med kunnskap om, erfaringer med og bekymringer for papirløse migranternes helsesituasjon og helseproblemer. Vi vil fortsette å yte helsehjelp, delta i den offentlige debatten og være papirløse migranternes støttespiller og talerør for at papirløse migranter skal få tilgang til helsehjelp her i Norge.